

УДК 94(4)»1492/1914» 32(019) 343.341

Дмитро Помазан

ВПЛИВ КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА АКТИВІЗАЦІЮ ДІЯЛЬНОСТІ НАУКОВИХ ТАЄМНИХ У ЄВРОПІ В XVII–XVIII СТ.

У статті розглядається питання впливу Католицької Церкви на активізацію діяльності наукових таємних товариств у Європі XVII–XVIII ст. Ця тема є доволі спірною та недостатньо розкритою в історіографії таємних товариств. При розкритті поставлених завдань особлива увага приділяється чинникам, які впливали на діяльність наукових таємних товариств та засобів, які використовувала Католицька Церква, для протистояння таємним товариствам. Окрім цього, для повноти історичного періоду в рамках статті розкрито особливості соціально-політичних відносин у європейському суспільстві XVII–XVIII ст. Такий підхід дозволяє максимально широко розглянути поставлене питання.

Ключові слова: таємні товариства, наукова думка, Католицька Церква, філософія, суспільство.

Актуальність обраної теми пов'язана з тим, що вона є малодосліджена у історіографії таємних товариств. Метою статі є розкриття процесу впливу Католицької Церкви (далі – КЦ) на активізацію діяльності наукових таємних товариств у Європі в період XVII–XVIII ст. Історіографічна база даної теми складається переважно з іноземних авторів. Серед дослідників, які прямо чи опосередковано торкалися цієї теми можна виділити: Г. Бемер [1], Л. Велікович [3], Ч. Геккертон [6] Е. Кернс [9], Е. Черняк [13], Г. Шустер [14] та ін.

Головною організацією, створеною на початку Нового часу, для боротьби з противниками Католицької Церкви був орден єзуїтів. Тому окремої уваги заслуговує праця Г. Бемера «История Ордена Иезуитов». У ній представлена не тільки історія ордену, але і суспільно-політичні процеси, які відбувалися в період XVI–XVIII ст. Автор приділяє увагу історії КЦ та діяльності єзуїтів на території всього світу [1, с. 213].

Доволі рідкісною є праця радянського дослідника Л. Веліковича «Чорная гвардия Ватикана». Особливістю цієї роботи є те, що автор доволі критично ставиться до КЦ та ордену єзуїтів. У роботі доволі змістовно описано історія створення ордену єзуїтів, особливості діяльності цієї організації та намагання КЦ повернути втрачений вплив [3, с. 11–47].

Одним з найфундаментальніших праць по історії таємних товариств, є робота видатного англійського дослідника Ч. Геккертона під назвою «История тайных орденов и союзов всех веков и всех стран». У праці описана історія становлення та створення таємних товариств різних віків, починаючи зі стародавнього світу. Особливістю роботи є те, що автор розробив широку класифікацію таємних товариств. Дана класифікація дозволяє систематизувати таємні організації за характерними, для них ознаками [6].

Однією з головних каральних організацій КЦ – була інквізиція, історія якої вивчалася радянським дослідником І. Григулевичем. Автор послідовно висвітлює історію створення та діяльності інквізиції Треба зазначити, що окрема увага приділяється описанню каральних акцій інквізиції та взаємодія з КЦ [4].

Доволі послідовною та науковою є праця «Дороги християнства» автора Е. Кернса. У ній проаналізовано історію християнства. Особливу цінність праця представляє тим, що автор розкриває реформаційні та контрреформаційні процеси на території Західної Європи. Е. Кернс розробив чітку та послідовну класифікацію чинників, які активізували реформаційний та контрреформаційний процеси [9].

Іншою рідкісною роботою на тему таємних товариств є книга радянського дослідника Е. Черняка «Тайные империи». Особливістю роботи є те, що автор аналізує створення таємних товариств Західної Європи з точки зору економічних процесів. Значну увагу Е. Черняк приділив активізації таємних товариств саме в період XVII–XVIII ст. Серед таємних товариств у роботі окремо виділені масони та ілюмінати [13, с. 39–79].

Однією з видатних наукових книг на тему таємних товариств є «История тайных обществ, союзов и орденов» німецького дослідника Г. Шустера. У роботі представлено широкий спектр таємних товариств різних епох. Аналіз автор розпочинає зі стародавнього світу та закінчує таємними товариствами Нового часу [14].

Для розкриття взаємовідносин між науковими таємними товариствами Західної Європи та Ватиканом, необхідно проаналізувати особливості хронологічного періоду. Згідно з даними А. Родрігеса, хронологічні межі XVII–XVIII ст. називають епохою «Просвітництва». Така назва

сформувалася через конкретні ознаки епохи. До таких ознак можна віднести: розвиток наукової думки, послаблення ролі Церкви у суспільному житті, руйнація старих суспільно-політичних форм. Треба зазначити, що вказані ознаки не були створені в XVII–XVIII ст. вони продовжують суспільні, економічні та політико-релігійні процеси, які розпочались ще у епоху Ренесансу. Значний вплив на формування, як нової філософії, так і соціальної бази країн Західної Європи оказали перші Буржуазні Революції в Нідерландах та Англії [12, с. 255–256].

Однією із головних ознак епохи була руйнація старих суспільно-політичних основ. До таких основ можна віднести правлячу роль аристократії та Церкви. КЦ у цей час отримала два удари, які негативно позначилися на її становищі. Перший удар був внутрішній та фактично призвів до релігійного розколу на території Західної Європи. У 1517 р. з відкритого виступу німецького доктора теології Мартіна Лютера розпочинається так званий процес «реформації». Хоча причини внутрішнього конфлікту КЦ беруть свій початок ще у пізньому Середньовіччі [11, с. 17–18]. Дослідник історії християнства Е. Кернс виділяє близько семи чинників, які призвели до цього конфлікту [9]. Для обраної теми вистачить розкрити всього три головних чинника. Перший – це політичний, внаслідок розвитку інтелектуальних здібностей ускладнювалися як політичні, так і правові відносини в суспільстві. У багатьох європейських державах з'являються нові політичні концепції, пов'язані зі створенням національних держав. Також важливу роль у XVIII ст. відіграє національна еліта та новий клас буржуазії. Інтереси світської влади та національних еліт йшли в розріз з концепцією КЦ про універсальну владу Церкви та Папи Римського [9].

Другий чинник – це економічний. КЦ мала у своєму розпорядженні значні земельні та фінансові ресурси, намагалася максимально повністю використати економічні ресурси країни в який знаходилися її осередки. Звісно, що світській владі та національній еліті не хотілося ділитися з представниками ресурсами з Церквою. Цей чинник доволі яскраво продемонстровано в Англії та Німеччині, де протестантські рухи мали особливо жорсткий характер [9; 14].

До третього чинника можна віднести інтелектуальний та моральний розвиток людей в країнах Західної Європи. Нові філософські концепції та погляд на людину з іншого боку похитнули владу КЦ. Постулати та концепції, які Церква використовувала в епоху Середньовіччя, вже не могли покрити потреби людей [9].

Другий удар КЦ отримала ззовні. Суспільство на той час вже не влаштовувала модель світу, запропонована Церквою. Тому, активно починається розвиток науки. Ще у XVI ст. почали з'являтися різні наукові та філософські концепції, які продовжили розвиток саме у епоху Просвітництва. Серед країн Європи, поширюються вчення гуманізму, емпіризму та раціоналізму. Видатні вчені такі як Френсіс Бекон, Томас Мор, Джованні Боккачо, Рене Декарт, Томас Гоббс, Джон Локк, Готфрід Лейбніц та інші, створюють не тільки нову філософію, але і новий підхід до науки та освіти [12, с.158–166, 206–210]. У свою чергу КЦ у 1520 р. оголосила про початок «контрреформації». Маючи значні ресурси, вона утворює чернечі ордени для боротьби із реформаційними процесами та розвитком науковою думки. За короткий період часу КЦ утворює ордени Урсули, капуцинів та єзуїтів [1, с. 31–33; 5, с. 12–15].

Аналізуючи статистичні дані поширення ордену єзуїтів, який виступав флагманом захисту католицизму, то можна об'єктивно оцінити масштаб агресивної діяльності КЦ. Наприклад, у 1572 р. в Італії нараховувалося: більше 70 колегій, 12 новіціантів, близько 10 резиденцій та 12 професорських домів. У Франції орден на 1610 р. мав: 36 колегій, 5 новіціатів, один дім професорів та одну місію. На 1679 р. – 83 колегії, 5 семінарій, 8 новіціатів, 8 домівок професорів, 21 резиденцію та місію [1, с. 75–76]. В Іспанії єзуїтам також вдалося закріпити позиції свого ордену. Наприкінці XVI ст. на території Іспанії нараховувалося близько 60 єзуїтських колегій, 12 новіціатів, 10 резиденцій та домів професорів [9].

Згідно із даними Г. Бемера, перша німецька колегія єзуїтів створена лише у 1551 р. королем Фердинандом. Відкрита вона була у Празі. Згодом отримує підтримку від єдиної баварської династії Віттельсбах, лояльно налаштованої до КЦ. Станом на 1567 р. єзуїти мали у розпорядженні всього 13 учбових закладів на території Німеччині. Найбільшу владу орден здобув у таких «протестантських» містах, як Кельн, Мюнхен, Майнц, Тріє та інші міста [1, с. 81–83].

Під впливом соціально-політичних чинників виникає значна кількість таємних товариств. Згідно із даними «Енциклопедичного словника» (Ф. Брокгауз та І. Ефрон), таємні товариства це союзи, утворені для переслідування таких релігійних або політичних цілей, які не допускаються законом або для успіху яких організація товариства повинна мати прихований характер [2].

Кількість різних філософських та наукових товариств доволі велика, тому, для огляду будуть представлені тільки товариства які мали реальний вплив на суспільно-політичне та культурне життя Європи. Однією з таких таємних організацій був орден алхіміків. За легендою ордену, свій початок він бере ще у стародавньому світі та несе знання до людей вже багато століть. Активізував свою діяльність орден алхіміків саме у XVII–XVIII ст. КЦ забороняла діяльність цієї

організації, тому алхіміки часто шукали підтримки збоку світської влади. Наприклад, алхіміки служили у німецьких Імператорів Рудольфа II (1576–1612 рр.), Фердинанда III (1637–1705 рр.), Леопольда I (1658–1705 рр.) та ін. Також алхіміки мали свої таємні лабораторії де могли проводити свої експерименти. Територіальні межі діяльності ордену доволі великі. Свої осередки товариство алхіміків мало у Ростокі, Нюрнберзі, Відні, Празі, Браунштейзі, Гельмштадзі, Люненбурзі, Гамбурзі, Бремені, Ерфурзі, Данциге, Мантуї, Венеції, Амстердамі та Гаазі. Необхідно зазначити, що багато з перерахованих міст були осередками протестантського руху, що вказує на активну протидію збоку КЦ [14].

Іншим науковим таємним товариством був орден розенкрейцерів. Питання історії цієї організації є доволі складним, для аналізу. Складність полягає в тому, що немає чіткої точки зору на історію ордену. Використовуючи дані Ч. Геккертона, та Г. Шустера можна створити загальну картину його історії [6; 14]. Фактично історію ордену можна поділити на два періоди. Перший період представляє собою діяльність розенкрейцерів приблизно у XV–XVI ст. За легендою розенкрейцерів, їх засновником був Христан Розенкрейц, який народився у 1378 р. У роки юнацтва він відправився на Близький Схід, де проходив навчання у місцевих окультистів. Повернувшись до Європи, зібрав невелику кількість людей з якими розділив своє знання. Головною задачею ордену розенкрейцерів було намагання покращити людське життя за рахунок розвитку науки та просвітництва. Ця теорія знайдена у анонімних трактатах, опублікованих у 1614 р. Тому, як зазначав Г. Шустер, неможливо цілковито довести його існування [14, с. 213–214].

Ч. Геккертон не сумнівається в його існуванні у XV–XVII ст. За його теорією, розенкрейцери це одне із відгалужень ордену алхіміків, який намагався трансформувати алхімічну філософію. Основним напрямком цієї організації була трансформація суспільства та реформи в політиці та релігії. Особлива увага приділялася розвитку науки, а саме медицини. Головним супротивником розенкрейцерів був Папа Римський. Розенкрейцери вважали, що католицький та ісламський догматизм не дає розвиватися людині. Орден розенкрейцерів мав чіткий антицерковний характер та виступав противником КЦ [6].

Значною групою наукових таємних товариств Західної Європи були так звані «натурфілософські гуртки» або таємні академії. Ці організації несли серйозну загрозу КЦ, тому що саме у цих товариствах народжувалися філософські ідеї та наукові концепції. На активну протидію саме науковим таємним товариствам вказує той факт, що видатного вченого-натурфілософа Дж. Бруно спалено у 1600 р. Іншого видатного вченого Г. Галілея, під впливом катувань, змусили відмовитися від своєї теорії та наукової діяльності [2; 3, с. 43; 14].

Саме через загрозу знищення багато вчених, філософів та мислителів об'єднувалися в різні таємні товариства. Одне із найвпливовіших таємних товариств наукового плану була так звана «Академія Пальми», яка знаходилася на території Німеччини. Це товариство мало закритий характер. Ієрархія, ім'я, прізвища та особисті дані членів знаходилися у таємниці [14]. Це товариство замасковано під літературний гурток, для того, щоб утаємничити мету діяльності. Головною ціллю якої було об'єднання філософів та мислителів для проведення реформ у суспільному житті. До лав організації входили такі особи, як князь Людвіг Котенський (1579–1650 рр.), ландграф М. Гессенський, шведський король Карл-Густав, герцог брауншвейгський Август, князь ангальтський Христіан та багато інших представників знаті. Значну частину «Академії Пальми» складали учені та мислителі. Серед, яким можна виділити Г. Гарсдерфера його учителя М. Бернеггера та ін. [14].

Іншим подібним товариством було «Братство Трьох Троянд». Створено у 1643 р. в Гамбурзі. Його засновником став поет та лікар Пауль Флемінг. Організація була дуже схожа на «Академію Пальми», але будувалася на засадах цехових товариств. Члени товариства мали жетони та стрічки. Також кожному члену давалося особливе прізвище. Завдання братства були доволі благородні та полягали у сприянні розвитку науки та мистецтва. «Братство Трьох Троянд» носило антиклерикальний характер та ставило за мету протидію монополізації релігії КЦ. Одним із головних постулатів товариства була допомога та братерство між членами. Особливо, якщо хто намагався зробити наклеп. Цей пункт зумовлювався необхідністю захисту свої членів від інквізиції та єзуїтів [14].

Схожими за змістом та метою були німецькі товариства під назвою «Орден Квітів» та «Орден Лебедя на Ельбі». Ці організації мали таємний характер та намагалися об'єднувати просвітницькі кола суспільства. Особливу активність ордени проявили у XVII ст. До особливостей цих товариств можна віднести обережність в підборі членів. Заходи таємності були прийняті тому, що представники католицької фракції намагалися дискредитувати діючих членів таємних наукових організацій [14].

Одним із основних складових, який допомагав у створенні та розвитку наукових таємних товариств була Реформація, а точніше поява протестантизму. Саме протестантська ідеологія

дозволяла безперешкодно розвивати науку та культуру. Одним з головних осередків протестантизму була Англія. Саме там відкрито одне з наймогутніших та впливових таємних товариств наукового характеру під назвою «Лондонська Академія». У цій організації знайшли притулок багато учених зі всієї Європи, яких переслідувала КЦ. Активними його членами були С. Хартліб, Я. Коменський, Т. Мор та ін. Серед цього товариства були популярні ідеї «загальної реформації» суспільства. Окрема увага приділялася розвитку національних мов різних народів з метою ліквідації впливу КЦ. «Лондонська Академія» підтримувала тісні стосунки з іншими таємними науковими товариствами у Франції, Німеччині, Іспанії, Італії. Щороку «Лондонська Академія» ставала все впливовішою, доки у 1662 р., її не перетворене у королівське товариство, яке офіційно займалося науковою діяльністю, тим самим започаткувавши Лондонську Академію Наук [14].

Отже, автору вдалося розкрити головні особливості західноєвропейського регіону в межах хронологічного періоду XVI–XVIII ст. з точки зору протистояння таємних організацій та КЦ. Проаналізовано та доведено її роль в активізації та створенні таємних наукових товариств. Головним чинником можна вважати агресивну політику Ватикану, яка сприяла намаганням наукових товариств перетворюватися у таємні, закриті організації. Встановлено, що на процес активізації таємних товариств опосередковано впливали соціально-політичні та економічні чинники. Більшість з опосередкованих чинників також були пов'язані з діяльністю КЦ. Для збереження політичного та ідеологічного впливу КЦ фізично знищувала представників науки та нової філософської концепції. Можна стверджувати, що така форма організації, як таємне товариство, було життєво необхідне, для збереження наукової думки.

Список використаних джерел

1. Бемер. Г. История Ордену Иезуитов. М.: Ломоносов, 2012. 220 с. 2. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. Энциклопедический словарь URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/99095/ (дата звернення: 01.09.2017). 3. Великович Л. Н. Черная гвардия Ватикана. М.: Мысль, 1985. 228 с. 4. Григулевич Й. Р. Инквизиция. М., 1976. 5. Гризингер Т. Иезуиты. Полная история их явных и тайных деяний от основания Ордену до настоящего времени. Том 2. Издание Маврикия Осиповича Вольфа, 1868. URL: <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=1175> (дата звернення: 01.09.2017). 6. Геккертон Ч. У. Тайные общества всех веков и всех стран. 1878. URL: <http://review3d.ru/gekertorn-ch-u-tajnyya-obshhestva-vs> (дата звернення: 01.09.2017). 7. Карпачев С. П. Масоны. Словарь. М.: АСТ, 2008. 634 с. 8. Кареев Н. История Западной Европы в Новое Время том 3. 1904. URL: <http://rushist.com/index.php/kareev-3> (дата звернення: 01.09.2017). 9. Кернс Э. Е. Дорогами Христианства. URL: <http://www.koob.ru/grigulevich/inkvizitsiya> (дата звернення: 01.09.2017). 10. Паль Л. Тайные общества: тамплиеры, розенкрейцеры, масон, иллюминаты. М.: АСТ, 2007. 351 с. 11. Ревунькова Н. Протестантизм. СПб.: Питер, 2007. 221 с. 12. Родригес А. М. Новая история стран Европы и Америки XVI–XIX вв. Ч. 2. М.: Владос, 2006. 621 с. 13. Черняк Е. Б. Тайные империи. Тайные общества старого и нового времени на Западе. М.: Мысль, 1987. 271 с. 14. Шустер Г. История тайных обществ, союзов и орденов. М., 2005. URL: <https://www.litmir.info/bd/?b=171132> (дата звернення: 01.09.2017).

References

1. Bemer. G. Istorija Ordenu Iezuitov [History of the Order of the Jesuits]. M.: Lomonosov, 2012. 220 s. 2. Brokgauz F. A., Efron I.A. Enciklopedicheskij slovar' [Encyclopedic Dictionary]. URL: http://dic.academic.ru/dic.nsf/brokgauz_efron/99095/%D0%A2%D0%B0%D0%B9%D0%BD%D1%8B%D0%B5. 3. Velikovich L. N. Chernaja gvardija Vatikana [The Black Guard of the Vatican]. M.: Mysl', 1985. 228 s. 4. Grigulevich J. R. Inkvizitsija [Inquisition] // Politizdat. 1976. URL: <http://www.koob.ru/grigulevich/inkvizitsiya>. 5. Grizinger T. Iezuity. Polnaja istorija ih javnyh i tajnyh dejanij ot osnovanija Ordenu do nastojashhego vremeni [Jesuits. The complete history of their explicit and covert deeds from the foundation of the Order to the present]. Tom 2. Izdanie Mavrikija Osipovicha Vol'fa. – 1868. URL: <http://relig-library.pstu.ru/modules.php?name=1175>. 6. Gekkertorn Ch. U. Tajnye obshhestva vsekh vekov i vsekh stran [Secret societies of all ages and all countries]. 1878. URL: <http://review3d.ru/gekertorn-ch-u-tajnyya-obshhestva-vs%D1%A3x-v%D1%A3kov-i-vs%D1%A3x-stran-tajnye-obshhestva-vsex-vekov-i-vsex-stran>. 7. Karpachev S. P. Masony. Slovar' [Masons. Dictionary]. M.: AST, 2008. 634 s. 8. Kareev N. Istorija Zapadnoj Evropy v Novoe Vremja [History of Western Europe in the New Time]. Tom 3. 1904. URL: <http://rushist.com/index.php/kareev-3>. 9. Kerns E. E. Dorogami Hristianstva [By the Roads of Christianity]. URL: <http://www.koob.ru/grigulevich/inkvizitsiya>. 10. Pal' L. Tajnye obshhestva: tampliry, rozenkrejcery, mason, illjuminaty [Secret societies: Templars, Rosicrucians, Masons, Illuminati]. M.: AST, 2007. 351 s. 11. Revun'kova N. Protestantizm [Protestantism]. SPb.: Piter, 2007. 221 s. 12. Rodrigues A. M. Novaja istorija stran Evropy i Ameriki XVI–XIX centuries [A New History of the Countries of Europe and America XVI–XIX centuries]Ch. 2. M.: Vlados, 2006. 621 s. 13. Chernjak E. B. Tajnye imperii. Tajnye obshhestva starogo i novogo vremeni na Zapade [Secret empires. Secret societies of the old and new time in the West]. M.: Mysl', 1987. 271 s. 14. Shuster G. Istorija tajnykh obshhestv, sojuzov i ordenov [History of secret societies, unions and orders]. Ajriss-Press. 2005. URL: <https://www.litmir.info/bd/?b=171132>.

Dmytro Pomazan

THE INFLUENCE OF THE CATHOLIC CHURCH ON THE ACTIVATION OF SCIENTIFIC COSTS IN THE EUROPEAN TERRITORY IN XVII – XVIII ST.

The article deals with the influence of the Catholic Church on the activation of the activities of the scientific secret societies of Europe in the seventeenth and eighteenth centuries. This topic is rather controversial and insufficiently disclosed in the historiography of secret societies. When disclosing the tasks, special attention is paid to the factors that influenced the activities of scientific secret societies and means used by the Catholic Church to confront secret societies. In addition, for the completeness of the historical period in the article, features of socio-political relations in the European society of the XVII-XVIII centuries were disclosed. Such an approach allows us to maximally consider the question posed.

Key words: Secret societies, scientific thought, Catholic Church, philosophy, society.

УДК 334.73

Ірина Мукомела

РОЛЬ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОГО ДУХОВЕНСТВА У ЗАРОДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОГО КРЕДИТНОГО КООПЕРАТИВНОГО РУХУ У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX СТ.)

У статті на основі ґрунтовного дослідження широкої джерельної бази проаналізовано зародження українського кооперативного руху у Східній Галичині (друга половина XIX ст.). Встановлено роль греко-католицького духовенства у виникненні та початковому періоді діяльності української кредитної кооперації зазначеного періоду. Методологічну основу склали принципи наукової об'єктивності, історизму, системності, всебічності, які ґрунтуються на пріоритеті роботи з документами.

Ключові слова: Східна Галичина, кооперація, кредитні товариства, греко-католицька церква.

У здійсненні сучасних економічних реформ цінним є досвід роботи кооперативного руху в Східній Галичині в кінці XIX на початку XX ст. Він став широким соціальним явищем, значення якого для процесів націотворення і самоорганізації українського суспільства досі належно не оцінено. Розвиток української кооперації набув ваги як важливий чинник господарського й національного відродження.

Розвиваючи власне господарство, українці в той час не могли створити завершену систему національної економіки. Не маючи своєї державності, їм довелося розраховувати лише на господарську самоорганізацію. Кооперація тут стала масовою всенародною організацією, охоплювала різнобічні сторони життя населення. Вона, захищаючи економічні і соціальні права галичан, виховувала їх національно-свідомими громадянами. В основі діяльності українських кооперативів лежала національна кооперативна ідеологія, яку виробили піонери української кооперації на початку XX ст. Вони цілком правильно вважали, що сила кооперації не лише в результатах господарської діяльності кооперативів, а й у людській солідарності та взаємодопомозі.

Ознайомлення з досвідом діяльності українських кредитних кооперативів дасть змогу виважено використовувати його для розвитку соціально-економічного життя українського суспільства.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі ґрунтовного, об'єктивного і комплексного аналізу встановити роль греко-католицького духовенства у зародженні українського кредитного кооперативного руху у Східній Галичині.

Важливим для з'ясування даної проблеми є аналіз праць С. Качали [1] – одного із засновників кооперативного руху Східної Галичини у 70–90-х рр. XIX ст., І. Франка [2] – фундатора наукового дослідження національних фінансово-економічних організацій у Галичині, І. Витановича [3], який дослідив історію кооперації та українських галицьких кредитних товариств і спілок.

Зважаючи на характер досліджуваної теми, значний інтерес становлять праці, в яких автори висвітлювали проблему взаємовідносин української кредитної кооперації з греко-католицькою церквою. У цьому ракурсі написані праці А. Качора [4], дослідження сучасних істориків С. Гелея [5], Р. Пастушенка [6], Ф. Коваля [7].

Передумови зародження українського кооперативного руху на західноукраїнських землях почали складатися в середині XIX ст., після скасування в 1848 р. Австро-Угорщиною, до складу якої входила тоді Східна Галичина, кріпосного права, коли потреби економічного розвитку та національного і соціального захисту пробудили інтерес українців до кооперації. Австрійський уряд